

FLOT FORTOLKNING

Der må nødvendigvis være store forventninger til Henning Carlsens filmatisering af Knut Hamsun romanen 'Pan'. Instruktøren er den dag i dag kendt og husket vidt og bredt for filmen *Sult* fra 66. Carlsen, der er født i 27, har beskæftiget sig med film siden 48, omend hans første spillefilm kom så sent som 62. Filmen *Dilemma* (62) baseret på romanen 'A World of Strangers', der handler om apartheid, blev optaget illegalt i Sydafrika og markerede Carlsens egentlige gennembrud.

I *Pan* holder instruktøren sig slavisk til romanforlægget – så tæt, at stort set hver en dialogstump i romanen også er at finde i filmen. Der er med andre ord ingen store overraskelser at finde i filmen, personerne siger, det de 'plejer', naturen er skøn – mægtig flot fotograferet, men det burde vel være en selvfølge. Alligevel lykkes det Carlsen at tilføre værket personlighed – og, efter undertegnede mening, genialitet – ved med stort hånddelag at udnytte det faktum, at han arbejder med levende mennesker, altså skuespillere. Gennem instruktionen har Carlsen lagt sin egen tolkning af bogen ind i filmen.

For de, der ikke har romanen frisk i erindringen, handler den om følgende: En mand – tidligere soldat – har lejet en hytte i Nordnorge. Han bruger tiden i naturen, hvor han jager, fisker og vandrer omkring. Han forelsker sig i den lokale købmandsdatter, og følelserne er gengældt. Han har imidlertid en blokering i forhold til at realisere det almene med pigen, så i stedet kaster han sig over en af købmandsgårdens tjenestepiger. Det hele ender ulykkeligt med død og ødelæggelse. – Dette er ganske vist en meget prosaisk fremstilling af en fortælling, der er lyrisk og underfundig som få, men det er dog essensen. Historien fortælles af manden selv, hvilket gør, at der etableres en 'kontakt' mellem ham og læseren af romanen, dvs. at læseren vil strække sin tolerance meget langt, før han/hun suspenderer den naturlige sympati for fortælleren. Fortællerens udtalelser og handlinger farves af læserens trang til at 'holde med' figuren, og det kan

lade sig gøre, fordi der foregår et anderledes fortolkningsarbejde i forhold til en trykt tekst end med de levende billeder. Romanen afsluttes med et afsnit, hvor den oprindelige fortæller beskrives, som han opleves nogle år efter historiens afslutning, af en jagtkammerat men også rival, og hermed får læseren mulighed for at se personen udefra. Carlsen har valgt at parallellkøre de to dele af fortællingen, således at der klippes mellem den store, åbne norske natur og den intense junglesituation, hvor rivalen oplever fortælleren, der sidder og skriver. Filmen benytter 'voice over' for fortællerens vedkommende, og hermed har man altså bibeholdt en væsentlig del af selve romanteksten, men billedernes magt – skuespillerens kropssprog, kameraføringen m.m. – er meget stærk, og den vil disponere tilskueren i forhold til ordene. Og på trods af at filmen ord til andet følger sit forlæg, fremstår fortælleren som ualmindelig usympatisk. Alle de formildende omstændigheder, man som læser får presset ind i og mellem linjerne i romanen, negeres i billederne.

Natur vs. kultur

Når filmen får gjort fortælleren, løjtnant Glahn, så rædsomt usympatisk, skyldes det først og fremmest kvindernes tilstedeværelse – de er selvfølgelig ikke mere tilstede end i romanen, men valg af skuespillere, instruktionen af dem samt det indbyrdes samspil sætter kød og blod på det, der i romanen er dømt til at forblive en forkvaklet mands vurderinger. Og fordi kvinderne er gjort forståelige og sympatiske, danner de en kontrast, som sætter Glahn i et relief, der osrer langt væk af 'dumt svin'. Desuden fremstilles Glahns klodsethed som overlagt og påtaget, og det siger Hamsun teksten egentlig ikke noget om, at den skal være, men det ligger der som en klar fortolkningsmulighed, i og med at konflikten mellem natur og civilisation er den væsentlige problemstilling i hans indre splittelse. Glahn har svært ved at komme overens med, at folkene omkring købmandsgården ikke ser ham som Guds gave til menneskeheden – en Naturs Messias, der kender til elverfolk, trolde og den store drøm om kærlighed. Hans kejthed er en overlagt

demonstration af civilisationens/kulturens manglende tilstedeværelse hos en naturdreng som han – altså et udsagn, der vil lade alle vide: " – Se hvor uheldigt jeg begår mig i forhold til civilisationens regler! – Det er fordi, jeg, i modsætning til Jer, er opfyldt af naturens guddommelige storhed." Sagen er, at han har et forkvaklet forhold til selvsamme natur, hvorimod de lokale beboere alle har en indre harmoni og balance mellem kultur og natur. De bringer deres lege, deres hvide duge, deres årgangsvin og mad med ud i naturen og trives fint; og deres egen natur, drifterne, bliver uden stort besvær passet ind i rammer og systemer, der er baseret på samme respektfulde balance. Glahn er fortabt, fordi han er gennemført falsk, og det i sig selv virker usympatisk, men dertil kommer hans manglende ydmyghed i forhold til naturen – han kysser græsstråene i begejstring over skønheden, og han er som en konge, der kysser sin undersåt – det er undersåtten, der skal være taknemmelig over den favnende gestus. Og jo mere han drømmer om at være naturens hersker og betvinger, jo længere skubber han den væk fra sin egen rækkevidde. Han ender jo rent faktisk også med for fornøjelsens skyld at dræbe umælede vilddyr i en jungle fjernt fra fædrelandet.

Pan er absolut værd at se, og for studie- og undervisningsgrupper er kombinationen 'film og bog' et godt udgangspunkt for analyse og diskussion.

Maren Pust

Pan (...) DK 1995. I&M: Henning Carlsen (på basis af Knut Hamsuns 'Pan'). P: Jeanette Sundby. Kl: Anders Refn. L: Leif Jensen. Mu: Hilmar Arn Hilmarsson. F: Henning Kristiansen. Medv: Lasse Kolsrud, Sofie Gråbøl, Bjørn Sundquist, Anneke von der Lippe, Per Schaanning, Shaun Lawton. Længde: 1t. 55 min. Udl: Buena Vista International. Prem: 22.09.95.

Carrington (...), UK 1995. I: Christopher Hampton. Medv: Emma Thompson, Jonathan Pryce. Premiere: senere på året.

Det er med skam at melde, at undertegnede aldrig havde hørt om den engelske malerinde Dora de Houghton Carrington (1893-1932), kaldet Carrington, før denne filmatisering af hendes liv. Bekendtskabet blev bestemt af de mere spændende. Hun udstillede i sin levetid nødt, hvorfor hun først blev opdaget i slutningen af 1960'erne. For hende var livet mere interessant end kunsten.

Filmen er instrueret af Christopher Hampton, som her debuterer stærkt. Han turde være kendt som manuskriptforfatter på film som *A Dool's House* (73) og ikke mindst *Dangerous Liaisons* (88). Musikken er komponeret af Michael Nyman.

Filmen er først og fremmest historien om Carrington og hendes kærlighedsforhold til forfatteren Lytton Strachey (1880-1932), som var både en tidlig homoseksuel fredsagitor og en vittig og impressionistisk biografiforfatter (af bl.a. Florence Nigthingale). Et forhold som varede sytten år. Forholdet blev aldrig ligebyrdigt, da Strachey ikke var i stand til at elske Carrington, som hun ham. De havde begge elskere, som de endog delte, men på besynderlig vis uden jalousi. De var hinandens bedste ven. Hun lærte ham det mere emotionelle billedsprog, og han bibragte hende et mere ordbaseret intellekt. Som par satte kunstnerne sig udenfor og over det omgivende samfunds love og regler - og levede som en autonom subkultur; noget som satte dem i stand til at efterleve mange af deres lyster og krav til tilværelsen. Omkring dem strejfer hele Bloomsbury-gruppen i mindre roller.

Det er pragtfuldt at se en engelsk film, som omhandler menneskelige relationer, og som er fortalt i et adstadigt tempo, som passer til historien. Billedsproget er naturligt nok voldsomt inspireret af Carringtons malerier, og Nymans musik blandes på en ny og spændende måde. Det er stille og meget, meget smukt. Emma Thomson spiller Carrington, som kun hun kan gøre det: intelligent, følsomt og rigtigt. Hun sparer på manererne og økonomiserer med kropssproget, så det er en fryd. Jonathan Pryce, som i Cannes vandt prisen som bedste skuespiller, er ligeledes fabelagtig som Lytton. Aldrig udleverende, men dog flertydig og nuanceret - og med megen humor. Filmen er et møde med kompromisløse kunstnere i et smukt engelsk sommerlandskab, og anbefales på det varmeste.

Claus Kjær

Ed Wood (...), USA 1994. I: Tim Burton. Medv: Johnny Depp, Martin Landau, Sarah Jessica Parker. Premiere: 11.08.95.

Selve Ideen - at ville lave en fiktionfilm om den berygtede skandaleinstruktør Ed Wood, Jr. - er så syg og vanvittig, at den måske kun kan fostres i U.S.A. Og da måske også udelukkende af den unge og "vilde" Tim Burton. Men takket være sine tidligere succeser, som *Beetlejuice* (88), *Edward Scissorhand* (90) og ikke mindst de to *Badman*-film (89/92), har Burton altså kunnet realisere sin barn-domsdrøm.

Tim Burton har skabt en stilsikker og smuk

film, som ikke alene formår at opsummere genren, men samtidig også bryder konventionerne og udvider grænserne. Det er tilmed gjort rasende flot! Han begrænser sin historie klogeligt til perioden i slutningen af 1950'erne. Historien og billederne er kendetegnet af en visuel følsomhed og sans for det kitchede, som er enestående. Samtidig genskabes tidens og genrens grålige sort/hvide billeder med stor omhu, og de ejer stor skønhed i deres enkelthed. Filmens spillere præsterer det sværeste af alt: nemlig at spille dårlige skuespillere. Johnny Depp, som de seneste år er blevet en af de absolut bedste nye Hollywood-skuespillere, spiller Wood med cirka to udtryk - som begge er "vilde" og "rigtige". Og bare vent til De ser Martin Landau "campe" sig igennem rollen, som den gamle gysermester Bela Lugosi! En drømmerrolle, som forløses på stor og sølsom måde! Bill Murray er guddommelig, som den transsexuelle Bunny. Læg mærke til hans beskrivelse af "turen til Mexico"! Man kan da kun elske den film!

Nu er det jo ofte således, at det som er mislykket, rædselsfuldt og i "dårlig smag", kan rumme ægte følelser, som den "gode smag" og "de rigtige meninger" slet ikke kan præstere. Alene det faktum, at det er lykkedes Ed Wood, Jun. at fremstille sine film, som uden undtagelse er så gennemført dårlige og mislykkede, er ikke alene en hyldest til hans stædighed. Det er - som Tim Burton's *Ed Wood* - en hyldest til alt det, som ikke er ligetil, sundt og "intellektuelt". Og så er det så befriende MORSOMT! Glem ikke at flere af de originale Wood-film er kommer i videodistribution her i landet.

Claus Kjær

Naturens børn (Börn Nátturunnar) Island/Norge/Tyskland 1991. I: Fridrik Thor Fridriksson. Medv: Gisli Halldorsson, Bruno Ganz. Premiere: 18.08.95.

Det er faktisk lykkedes for Fridriksson at lave en både litotisk og højstemt film om at holde livsværdierne til det sene, sidste. Endog den mystiske dimension er ikke påtrængende og næsten lige ved at fungere, selvom Bruno Ganz som Wendersk engel er lige bastant nok. Filmen fortæller lavmælt om Geirris (Gisli Halldorsson) opbrud fra landet til familien i byen. Indlægningen på plejehjemmet er uden alt for mange socialrealistiske kliheer og den er ikke demonstrativt rørende i opbruddet med en ny kæreste (Sigridur Hagalin) til hendes hjemgård og de højere magter. Man kan lave givtige kommutationsprøver *denne film og vor senere version Esther og Carlo* imellem, umiddelbart til den islandske films fordel.

Carl Nørrested

Shanghai triaden (Yao a yao yao dao waipo qiao), Kina, Frankrig 1995. I: Zhang Yimou. Medv: Gong Li, Li Baotian, Wang Xiao Xiao m.fl. Premiere: 06.10.95.

Zhang Yimou betræder ny grund med sin syvende og til dato mest kulørte film. Selvom mange personer må lade livet indenfor filmens tidsramme på 8 dage excellerer den hyperstilerede gangsterfilm ikke i blodige oprin, men betoner i stedet aktørernes psykologiske afhængighedsforhold. Gong Li spiller en forkælet og intrigant natklubsanger-

inde i 30'ernes Shanghai, der plejer et forhold til den lokale Godfather (Li Baotian), men også lader sine amourøse færdigheder komme dennes næstkommanderende til gode. Da det endelig går op for hende, at hun blot er en brik i mændenes interne magtspil, og kun lever på deres nåde, er det allerede for sent. Shanghai triaden ligger fjært fra Yimous seneste socialrealistiske dramaer, men tager snarere tråden op fra instruktørens tidlige, lettere kulørte melodrammer. Historien er fortalt med stor autoritet, fotograferingen er (som sædvanlig) malerisk og smuk, og Gong Li tager sig godt ud i den usympatiske hovedrolle som sangfugl i bandeledernes gyldne bur.

Kim Foss

Broerne i Madison County (Bridges of Madison County). USA 1995. I: Clint Eastwood, Meryl Streep, Annie Corley, Victor Slezak. Premiere: 08.09.95.

Eastwood er i sandhed vokset med opgaven, instruktionen af *Broerne i Madison County* er perfekt.

Man var jo ellers begyndt at spekulere over, om Streep nogensinde skulle komme til at præstere nogetsmåhelst seværdigt igen. Men Eastwood får trykket på de rigtige knapper, og både hun og han selv er enestående i fremstillingen af den stiltfærdige fortælling om to mennesker, der midt i livet møder hinanden og oplever deres livs kærlighedsevenstyr i løbet af en uge. Kærlighedsfilm for voksne hænger ikke på træerne nu om stunder, og da slet ikke sådan nogle, der som denne, formår at være sentimentale uden at være det alligevel. Filmen er baseret på Robert James Wallers roman af samme navn og manuskriptet er af Richard LaGravenese.

Maren Pust

Menneskedyret (. . .). DK 1995. I: Carsten Rudolf. Medv.: Søren Pilmark, Michelle Bjørn-Andersen, Cyron Bjørn Melville, Jens Okking. Premiere: 01.09.95.

Det er svært at sætte fingeren på, hvad det er der er galt med denne Carsten Rudolfs debutfilm: Man har for en gangs skyld prøvet at arbejde med filmsproget - men måske lidt for anstrengt? Skuespillerne, især Pilmark og Okking, er der i hvert fald ikke noget i vejen med. Manuskriptet forsøger at lege lidt med begrebet magisk realisme, og det er vel al ære værd. Alligevel hænger filmen ikke helstøbt sammen - vi kommer ikke ind under huden på figurene, historien er livløs og fiktionsuniverset inviterer ikke til fordybelse. Det handler om den 10-årige Frederik, der er bedste ven med byens præst, og som efter en tragisk ulykke sætter sig for at afsløre voksenverdens evige bedrag. Frederik er en usædvanlig dreng, der går og drømmer om at blive gift med en af pigerne fra sin klasse, og for at vinde hendes gunst må han finde sandheden om hendes fraværende far. Frederik lykkes i sit forehavende, men selvom gådens løsning falder ud til hans fordel, skal der drastiske midler til at få de voksne til at forstå sagens rette sammenhæng.

Maren Pust